

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

Koulutustarpeen ennakointi on laaja kokonaisuus ja siihen osallistuu suuri joukko erilaisia toimijoita, erilaisin menetelmin ja tavoittein. Ennakoinnin fokus saattaa olla tutkinnoissa tai osaamisessa, ennakoinnin aikajänne lyhyt tai pitkä, ja tarkastelukehys valtakunnallinen, alueellinen tai toimialakohtainen. Jotpa katsoo, että on positiivista, että tämä koulutus- ja osaamistarpeiden ennakoinnin ”ekosysteemi” on moninainen ja runsas, ja näkee, että ennakointitiedon tuottamisen lisäksi on erityisen tärkeää kehittää tuon tiedon jatkojalostusta ja monipuolista hyödyntämistä päätöksenteossa.

Nyt esitetty ennakointimalli on tarkoitettu tiettyyn, rajattuun tarpeeseen. Koska se on ministeriön tuottama ja sen on tarkoitus ennakoida koulutustarvetta pitkällä aikajänteellä, on se kuitenkin painoarvoltaan tässä ennakoinnin kokonaisuudessa varsin merkittävä, ja siksi on tärkeää tarkastella, miten se palvelee koko laajempaa kokonaisuutta.

Työryhmän esittämä malli ja sen toimintaperiaate on erittäin kiinnostava ja tuo osaltaan lisäarvoa koulutustarpeesta ja koulutuspolitiikasta käytävään keskusteluun. On arvokasta, että mallissa hyödynnetään työmarkkinatietoa epävarmojen ennustusten sijaan. On kuitenkin eri kysymys, onko tutkintojen tämänhetkisen ”arvon” perusteella tehty projektio sellaisenaan riittävä työväline koulutustarpeen ennakointiin, tulosneuvotteluihin tai muuhun koko koulutusjärjestelmää koskeviin päätöksiin, kuten päätöksiin koulutuksen julkisesta rahoituksesta ja sen kohdentamisesta eri koulutusasteille.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakoinnin periaatteita

Malli on periaatteiltaan varsin erilainen kuin aiemmin käytetyt pitkän tähtäimen ennakointimallit. Tämän johdosta pohdimme, että mallin tuottamista skenaarioista voi olla hankala keskustella ja siten malli palvelisi tarkoitustaan heikosti huolimatta siitä, että tuottaisikin tietyssä mielessä valideja numeroarvoja.

Työryhmä kuvaa, että yhteiskunnallisia tavoitteita ja linjauksia voisi huomioida niin, että mallin tuottamaa perusskenaariota muokattaisiin näitä tavoitteita vastaavaksi. Tavoite korkeakoulutetun väestön osuuden nostamisesta mainitaan tässä esimerkkinä. Harvat koulutusjärjestelmälle asetetut yhteiskunnalliset tavoitteet ovat kuitenkin implementoitavissa laskennalliseen malliin näin yksinkertaisesti. Olisi huolestuttavaa, jos tulevaisuuden koulutustarpeista voitaisiin keskustella vain mallin parametrien ja skenaarioiden viilaamisen puitteissa.

Toisin sanoen, kun malli tai sen luoma skenaario eivät aiempien ennakkointitulosten tapaan sisällä informaatiota yhteiskunnallisista trendeistä (mallin lähtökohdat ja tavoitteet poikkeavat tältä osin olennaisesti totutusta) on mallin tulos mahdollisesti hankala sovittaa yhteiskunnallisiin keskusteluihin koulutustarpeesta. Olisikin tärkeää hahmotella tarkasti, mikä rooli mallilla olisi päätöksenteossa ja mitä muuta ennakkointitietoa päätöksiä tehdessä tulisi hyödyntää.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkointimallin toteutusta

Ehdotetussa mallissa projektio koulutustarpeista tehdään lähtötilanteen tutkintotuotosjakauman ja tutkintojen tuottavuuden pohjalta. Työryhmä huomioi hyvin, että palkkataso ei heijasta tutkinnon arvoa tai tarvetta täydellisesti (etenkään sote- ja kasvatusaloilla), mutta Jotpa haluaa muistuttaa, että myös työllisyysluvut (ainakin jos tarkastellaan vain yksittäistä vuotta tai parin vuoden jaksoa) voivat olla heikko indikaattori alan kysynnästä. Esimerkkinä tästä hoiva-avustajat tai lähihoitajat, joiden osalta hallituksen tekemät desimaalitasen muutokset hoitajamitoitukseen sekä hyvinvointialueiden taloudellisen tilanteen epävarmuudet hyvin nopeasti heilauttivat tutkintojen kysynnän ja siten alojen työllisyystilanteen työvoimapulasta ylitarjonnan puolelle. Koulutustarpeen ennakkoinnin kannalta olennaista pidempää trendiä väestön ikääntymisen mukanaan tuomasta hoivatarpeesta (tai sitä, minkä sektorin koulutuksella siihen pitäisi vastata) ei siten voida mallintaa vain tulo- tai työllisyystiedoista.

Työryhmä kuvaa mallin oletuksia ja mekanismeja liittyen päällekkäiseen koulutukseen niin, että mallissa huomioidaan sellaiset koulutuspolut, joissa suoritetaan alemman tutkinnon jälkeen ylempi tutkinto, eli esimerkiksi ammatillisen tutkinnon jälkeen jatketaan opintoja ammattikorkeakoulussa. Sen sijaan sektorien sisäistä päällekkäiskoulutusta ei ymmärtääksemme huomioida mallissa.

Näiden mekanismien osalta olisi Jotpan näkökulmasta tärkeä huomioida, että viime vuosien aikana toteutettujen jatkuvan oppimisen järjestelmän uudistusten tavoitteena on ollut juuri vähentää päällekkäistä koulutusta ja ”ylimääräistä” tutkintokoulutuksen tarvetta. Niin hallinnollisin (Jotpan perustaminen) ja koulutusjärjestelmä uudistuksin (pienet osaamiskokonaisuudet, perustaitomerkit, rahoitusmallien muutokset) kuin etuusmuutoksien (aikuiskoulutustuen lakkauttaminen) ja rahoituksellisesti (RRF) on pyritty rakentamaan parlamentaaristen linjausten mukaisesti järjestelmää, jossa osaamistarpeita vastaavaa lyhytkoulutusta työn ohessa suoritettavaksi olisi paremmin ja kohdennetummin tarjolla.

Näiden uudistusten vaikutus esimerkiksi tutkintokoulutuksen kysyntään ei ole vielä täysin realisoitunut. Koulutuspolitiikan pidemmän tähtäimen trendit osoittavat nähdäksemme siihen suuntaan, että erilaisen lyhyt- ja täsmäkoulutusten merkitys suhteessa tutkintokoulutukseen kasvaa ja jatkuvan oppimisen ja tutkintokoulutuksen väliset rajat voivat hämärtyä samoin kuin esimerkiksi ammatillisesti orientoituneen korkeakoulutuksen ja yliopistokoulutuksen välillä. Tämän valossa ajatus, että vielä 25 vuoden päästä olisi relevanttia tarkastella osaamistarpeita juuri nykyisten tutkintorakenteiden ja sektoreiden kautta vaikuttaakin riittämättömältä lähtökohdalta pitkän tähtäimen ennakkoinnille.

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakkointitulosta

Ei lausuttavaa.

Himberg Tommi
Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus